

Scenariusz zajęć

Przedmiot: Biologia

Klasa: 1G

Temat: Enzymy w akcji

Czas: jednostka lekcyjna

Główne idee (main understandings):

- Enzymy są cząsteczkami występującymi w żywych organizmach.
- Każda reakcja w organizmie wymaga obecności enzymów.
- Enzymy katalizują, czyli zmieniają szybkość reakcji zachodzących w organizmach.
- Enzymy mogą przeprowadzać różnorodne reakcje – jak np. reakcje syntezy, rozkładu, przenoszenia różnych cząstek itd.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wyjaśnia na czym polega rola enzymów w metabolizmie;
- omawia na czym polega katalizowanie reakcji przez enzymy;
- tłumaczy co oznacza specyficzność substratu dla enzymu;
- wymienia fazy cyklu pracy enzymu: enzym+substrat → kompleks enzym-substrat → enzym+produkt;
- omawia funkcjonowanie enzymów trawiennych.

Słownictwo:

czynne:

- enzym - **enzyme**
- metabolizm - **metabolism**
- kataliza - **catalysis**
- enzym trawieny – **digestive enzyme**
- substrat - **substrate**
- produkt - **product**
- przemiana materii - **metabolism**

bierne:

- lipidy - **lipids**
- cukry - **sugars**
- białka - **proteins**
- trawienie - **digestion**
- energia aktywacji – **activation energy**

Lista materiałów potrzebnych do przeprowadzenia zajęć:

Doświadczenie 1: chleb.

Doświadczenie 2: 2 próbówki, woda, mąka ziemniaczana, jodyna.

Słowniczek:

- **metabolizm** – zespół wszystkich reakcji biochemicznych zachodzących w komórkach organizmów.
- **przemiana materii** – inna nazwa na metabolizm, całokształt reakcji biochemicznych zachodzących w komórkach, organizmach.
- **kataliza** - zjawisko zmiany szybkości reakcji chemicznej pod wpływem dodania do układu niewielkiej ilości związku chemicznego, zwanego katalizatorem, który sam nie ulega trwałym przekształceniom lecz tylko tworzy z innymi substratami przejściowe – kompleksy.
- **energia aktywacji** – energia niezbędna do zapoczątkowania reakcji chemicznej.
- **enzymy** najczęściej substancje białkowe, których zadaniem jest obniżenie energii aktywacji reakcji metabolicznych (czyli ułatwienie ich zajścia)
- **enzymy trawienne** – białkowe substancje (enzymy), które katalizują reakcje rozkładu związków pokarmowych (przeprowadzają reakcje trawienia).
- **trawienie** proces chemicznego przetwarzania złożonych substancji pokarmowych do prostszych, celem umożliwienia ich wchłonięcia (pobrania) do organizmu.
- **lipidy (tłuszcze)** - organiczne związki chemiczne zbudowane z c, h i o. szeroko zróżnicowana grupa, najczęściej hydrofobowa, można ją dzielić na tłuszcze właściwe, woski i sterole.
- **cukry** - organiczne związki chemiczne zbudowane z c, h i o. mogą być proste lub złożone, mogą łączyć się w polimery połączone wiązaniem glikozydowym.
- **białka** - biologiczne polimery zbudowane głównie z reszt aminokwasowych, występują we wszystkich żywych organizmach i w wirusach. białka zbudowane są z c, h, o, n, s.
- **substrat** - ogólna nazwa każdej substancji chemicznej, która podczas reakcji chemicznej, ulega przemianie
- **produkt** - wynik reakcji chemicznej – substancja, która powstaje w reakcji chemicznej.

Przebieg zajęć

CASUM (*Conversation About Science Using Media*) – klasowa dyskusja o zjawiskach naukowych z wykorzystaniem mediów

CASUM 1

Animacja przedstawia jedzącego chłopca, a następnie zbliżenie – przekrój jamy ustnej podczas gryzienia kęsa chleba. W jamie ustnej dochodzi również do wystrzyknięcia śliny, z którą język miesza pokarm. Dyskusja krąży wokół opisu rozdrabniania kawałka chleba w jamie ustnej.

QTA – propozycje modelowania dialogu

Nauczyciel: Co zauważyliście? Co zaobserwowaliście?

A. Uczeń nie rozumie:

- Nie wiem co tam widziałem.
- Widziałem jakiegoś człowieczka.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Powiedziałeś, że nie wiesz co tam widziałeś. Zobaczmy animację jeszcze raz.
- Powiedziałeś o człowieczku. Opowiedz o nim coś więcej.

B. Uczeń częściowo rozumie:

- Chłopiec coś jadł i widać było go potem z boku.
- Najpierw dziecko gryzło chleb, a potem go połykało.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Mówisz o widoku z boku. Opowiedz jak to rozumiesz.
- Najpierw było gryzienie, a potem połykanie. Opisz to trochę dokładniej.

C. Uczeń rozumie:

- Chłopiec odgryzł kawałek chleba, a potem widać było co się z nim dzieje w buzi. Odgryziony kawałek w buzi się rozdrobnił i wymieszał, a potem poszedł dalej do przełyku.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Powiedziałeś, że odgryziony kawałek w buzi – czyli jamie ustnej się rozdrobnił i wymieszał (*nauczyciel zapisuje na tablicy: jama ustna – rozdrabnianie pokarmu*). Opowiedz co masz na myśli mówiąc „wymieszał się”?

Uczeń:

- No, kiedy gryziemy na przykład chleb, to najpierw trzeba go pożuć, żeby go rozdrobnić. On wtedy miesza się ze śliną i taki się robi „paćkowaty”.

Nauczyciel:

- Zwróciłeś uwagę na bardzo ważną rzecz: pokarm miesza się ze śliną. Jak myślicie, skąd bierze się ślina i do czego jest potrzebna?

Uczeń:

- No, ślina jest ze ślinianek. Każdy człowiek ma ślinę, a ona powstaje na przykład jak nam na coś ślinka cieknie. Albo jak widzę cytrynę, to się ślinię. Ślina rozmiękcza jedzenie.

Nauczyciel:

- Chcę się skupić na tych słowach: ślina pochodzi ze ślinianek (*nauczyciel zapisuje na tablicy: ślinianki - ślina*). Ślina rzeczywiście rozmiękcza jedzenie. Co jeszcze powoduje ślina?

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

---

Uczeń:

- Chyba jeszcze przygotowuje do trawienia, bo mama zawsze mówi, że jak się długo żuje, to się lepiej trawi. No a poza tym chyba lepiej smakuje, bo się rozprowdza po buzi każdy kęs.

Nauczyciel:

- To dużo ważnych informacji. Powiedziałeś, że w jamie ustnej pokarm przygotowuje się do trawienia. Dodam nawet, że w jamie ustnej pokarm zaczyna być trawiony. Tu właśnie dzięki pracy takich przyspieszaczy jak enzymy rozkładają się na przykład cukry (*nauczyciel dopisuje do notatki o jamie ustnej: trawienie cukrów przez enzymy*). Opowiedzcie zatem jak wygląda podróż kęsa chleba z tej animacji.

Uczniowie podsumowują animację, nauczyciel zwraca ich uwagę na bank słów. Ważne jest, aby podkreślić rolę języka w przebiegu rozdrabniania, przesuwania i mieszania pokarmu w jamie ustnej.

CASUM 2

Animacja przedstawia laboratoryjne działanie enzymów na treść pokarmową. W probówce znajduje się jakaś substancja. Do niej dolana zostaje ciecz ze zlewki. Po dolaniu, pokarm rozkłada się i zanika w płynie. Uczniowie próbują wyjaśnić co się wydarzyło.

QTA – propozycje modelowania dialogu

Nauczyciel: Co zauważyliście? Co zaobserwowaliście?

A. Uczeń nie rozumie: Nie wiem, nic z tego nie rozumiem.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Mówisz, że nic z tego nie rozumiesz. Obejrzyjmy w takim razie animację jeszcze raz. Wtedy na pewno coś zapamiętasz.

Nauczyciel próbuje uzyskać od ucznia odpowiedź poprzez odwołanie się do spostrzeżeń innych uczniów, którzy mogą przypomnieć treść animacji.

B. Uczeń częściowo rozumie: Tam było coś wymieszane. LUB Kulkę czymś zalało i ona zniknęła.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Tak, tam coś zostało wymieszane. Opisz jak to dokładnie wyglądało.
- Wspomniałeś o kulce i o zalewaniu. Opisz co się jeszcze działo.

C. Uczeń rozumie: W probówce była jakaś kulka i płyn. A ze zlewki coś do niej dolano.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Jak myślisz, jak to się wiąże z poprzednią animacją?

Uczeń:

- Myślę, że to mógł być jakiś pokarm, a wlane były enzymy. I dlatego ta kulka tak zniknęła.

Nauczyciel:

- Tu było pokazane działanie enzymów w warunkach laboratoryjnych. Kulka zniknęła. Jeśli zniknęła, to wyjaśnij, co się z nią stało?

Uczeń:

- Została przez enzymy rozłożona na czynniki proste. Enzymy działają na różne składniki pokarmowe inaczej się nazywają.

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Nauczyciel:

- Czy pamiętasz jak się nazywają?

Uczeń:

- Na przykład ten od śliny to amylaza ślinowa, w żołądku peptydaza, a w jelicie cienkim lipaza.

Nauczyciel:

- Dobra pamięć! Pamiętamy jednak, że te enzymy nie są związane jedynie z tymi miejscami, ale na takich przykładach je omawialiśmy.

Podsumowanie uczniów z uzupełnieniem nauczyciela:

- W naszych organizmach obecne są substancje, które przyspieszają i umożliwiają zachodzenie wszystkich reakcji chemicznych. To są enzymy. Niemal wszystkie reakcje chemiczne związane z funkcjonowaniem organizmów żywych (a także wirusów) wymagają współudziału enzymów, by osiągnąć wystarczającą wydajność. Enzymy są katalizatorami – czyli przyspieszaczami reakcji chemicznych.

CASUM 3

Animacja przedstawia zbliżenie na jedną ze scen ostatniej animacji. Widać zbliżenie na treść pokarmową rozłożoną w płynie – łańcuchy rozcinane są przez enzymy – symboliczne nożyczki.

QTA – propozycje modelowania dialogu

Nauczyciel: Co się wydarzyło? Co zaobserwowaliście?

A. Uczeń nie rozumie: Znowu tę probówkę było widać. LUB Nie wiem o co w tym chodziło.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Widziałeś znowu probówkę. Opowiedz coś o niej.
- Mówisz, że nie wiesz o co w tym chodziło. Spróbujmy obejrzeć jeszcze raz.

Nauczyciel ponownie uruchamia animację zachęcając ucznia do opisywania zauważonych jej aspektów. W razie potrzeby, prosi innych uczniów o opisanie tego, co zauważyli.

B. Uczeń częściowo rozumie: Tam było widać jakieś nożyczki i rozcinanie koralików.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Wspomniałeś o nożyczkach. Jak myślisz, co one oznaczają?
- Jak możesz wyjaśnić te koraliki i nożyczki?

C. Uczeń rozumie: Ta kulka z poprzedniej animacji nie rozpadała się chyba tak sama z siebie, tylko była rozdzielana przez te nożyczki, czyli jakiś składnik.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Ten składnik był wkroplony w poprzedniej animacji do probówki. Jak myślisz, czym on może być?

Uczeń:

- Może jakaś substancja trawiąca? Ona rozłożyła ten pokarm, który potem był pokazany jako łańcuch.

Nauczyciel:

- To ciekawa uwaga. Ten łańcuch to substancja pokarmowa, którą rozcina, a raczej rozkłada odpowiedni dla niej enzym (*nauczyciel zapisuje: enzym*). Wytlumaczcie, po co jest takie rozcinanie?

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

---

Uczeń:

- Po to, żeby wszystko łatwiej się trawiło i wchłaniało. Każdy pokarm jest złożony z wielu składników pokarmowych. Człowiek nie zjada tylko na przykład tłuszczu, ale potrzebuje też białka i cukru.

Nauczyciel:

- To ciekawe wyjaśnienie. Rzeczywiście tak jest. Pokarmy są złożone, dlatego trawieniu pomagają enzymy. W przypadku białek enzymy rozkładają je na aminokwasy. To jest wyjaśnienie słów: „przemiana materii”. Jak je rozumiecie?

Uczeń:

- Tak, że z jednej rzeczy tworzy się inną. A w organizmie to pokarm jest po prostu rozkładany i przerabiany i wydalany. U jednego jest ona szybsza, a u innego wolniejsza.

Nauczyciel:

- To dobre wyjaśnienie. Przemiana materii to jednak nic innego niż rozkład składników pokarmowych (*nauczyciel zapisuje: przemiana materii*).

CASUM 4

Animacja przedstawia umowny obraz enzymu jako części układanki, do której przyłącza się substrat, tworzą tymczasowy kompleks i odłącza się substrat. Dyskusja dąży do wyjaśnienia, że enzymy działają wg ściśle określonego schematu: enzym+substrat → kompleks enzym/substrat → oddzielenie produktu od enzymu.

QTA – propozycje modelowania dialogu

A. Uczeń nie rozumie: Nie wiem, nie rozumiem.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Przypomnij sobie o czym rozmawialiśmy do tej pory. Czy coś ci się z tym kojarzy?
- Zobaczmy animację jeszcze raz. Potem spróbuj opisać to, co zauważysz.

B. Uczeń częściowo rozumie: Teraz enzym zamienił się w taki dziwny kształt i coś się do niego przyłączyło.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Opowiedz coś więcej o tym przyłączeniu.
- To nadal jest enzym, tylko w innym przedstawieniu. Wyjaśnij jak to rozumiesz?

C. Uczeń rozumie: Teraz enzym wyglądał inaczej i przyłączył się do niego taki jakby klocek.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Spróbuj to wyjaśnić.
- Opowiedz, co się działo po przyłączeniu?
- Opisz jak wyglądało to przyłączenie?

Uczeń:

- Ten klocek, czyli chyba składnik pokarmowy przyłączył się do enzymu tak, że pasował do wcięć w nim. No i po przyłączeniu się zamienił się w dwa różne klocki i oderwał od enzymu.

Nauczyciel:

- To dobre wyjaśnienie. Każdy enzym działa według ściśle opisanego planu, który tu opisałeś. Ten plan – schemat działa dokładnie tak: połączenie się enzymu i substratu → stworzenie chwilowego nietrwałego kompleksu → odłączenie produktu od enzymu (*nauczyciel zapisuje: schemat pracy enzymu: enzym+substrat → kompleks enzym/substrat → oddzielenie produktu od enzymu*). Nie zawsze wygląda to dokładnie

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

tak samo, ale schemat jest ten sam. Tak wygląda przemiana materii w zbliżeniu. Zobaczmy jak to jeszcze może wyglądać.

CASUM 5

Animacja jest analogiczna do poprzedniej, tym razem jednak enzym działa w drugą stronę – przyłącza dwa składniki, aby powstał z nich jeden produkt.

QTA – propozycje modelowania dialogu

A. Uczeń nie rozumie: Nie wiem co tam było. LUB Nic z tego nie rozumiem.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Zobaczmy animację jeszcze raz. Spróbuj potem opisać co widziałeś.
- Przypomnij sobie o czym już mówiliśmy . Czy coś ci się teraz nasuwa?

B. Uczeń częściowo rozumie: To było tak jak w poprzedniej animacji. Enzym coś przyciągnął i potem oddał.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Spróbuj opisać jak to teraz dokładnie wyglądało.
- Tak, tym razem enzym znowu pracował według swojego schematu. Coś jednak teraz się różni. Jak myślisz, o co chodzi?

C. Uczeń rozumie: Teraz zamiast rozdzielać, to enzym łączył składniki.

Możliwe pytania nauczyciela:

- To ciekawe. Opowiedz jak to się działo na animacji.

Uczeń:

- Najpierw do enzymu dołączyły się dwa puzzle i on je połączył w jeden. Ale za następnym razem połączył dwa puzzle i jeszcze z jednego na drugi coś przeszczepił.

Nauczyciel:

- Jak to rozumiesz?

Uczeń:

- Tak, że enzymy nie tylko rozdzielają, ale też składają substancje pokarmowe w całości, przenosząc ich fragmenty na inne.

Nauczyciel:

- O ciekawe, ale enzymy mogą też być takimi „babkami-swatkami”, które łączą substancje, czyli nie tylko rozkładają, ale też syntetyzują i zmieniają (*nauczyciel zapisuje: działanie enzymów: rozkład, synteza, zmiana*). Co jeszcze ciekawego kryją enzymy?

CASUM 6

Animacja tym razem przedstawia enzym, do którego chce się przyłączyć składnik pokarmowy nie odpowiadający mu kształtem. Dyskusja dąży do wyjaśnienia zasady specyficzności enzymów i cząsteczek pokarmowych.

QTA – propozycje modelowania dialogu

A. Uczeń nie rozumie: Nie rozumiem, to znowu te puzzle.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Przyjrzyjmy się animacji raz jeszcze raz i opowiedz więcej o tych puzzlach.
- Powiedzieliśmy już, że te puzzle to enzymy i cząsteczki pokarmowe. Opowiedz co się działo z nimi w tej animacji.

B. Uczeń częściowo rozumie: Teraz jeden składnik nie pasował do enzymu i się nie dołączył. Ale drugi się dołączył

Możliwe pytania nauczyciela:

- Powiedziałeś, że nie pasował do enzymu. Jak myślisz, o czym to świadczy?
- Wyjaśnij, jak to rozumiesz?

C. Uczeń rozumie: Enzymy nie połączył się z cząsteczką, która do niego nie pasowała.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Masz rację, enzym nie stworzył kompleksu z niepasującą cząsteczką. Jak to rozumiesz?

Uczeń:

- Enzym połączy się tylko z taką, która do niego pasuje. I dopiero taka może zostać przez niego zmieniona. Enzymy nie zmieniają kształtu do cząsteczek pokarmowych.

Nauczyciel:

- To ważne, co powiedziałeś. Ta reguła nazywa się specyficznością katalizowanej reakcji i odpowiada za przestrzenne dopasowanie enzymu z cząsteczką (*nauczyciel zapisuje: specyficzność katalizowanej reakcji: enzym łączy się tylko z cząsteczką pasującą do niego przestrzennie*).

Nauczyciel: Zobaczmy co powie nam o tym Monika.

TUTORIAL – Indywidualna praca ucznia z wirtualną nauczycielką

Każdy uczeń przystępuje do pracy z programem komputerowym. Uczniowie używają słuchawek, co umożliwia samodzielne dostosowanie tempa nauki do indywidualnych potrzeb.

PODSUMOWANIE

Doświadczenie (opcjonalnie):

Lista materiałów potrzebnych do przeprowadzenia zajęć:

Doświadczenie 1: chleb.

Doświadczenie 2: 2 probówki, woda, mąka ziemniaczana, jodyna.

Doświadczenie 1: Doświadczenie ze zmianą smaku.

Uczniowie dostają do degustacji kawałek chleba, którego kęs pod wpływem długotrwałego żucia staje się słodki (cukier złożony zostaje strawiony do glukozy i ta jest odczuwana jako słodka). Zmiana ta zachodzi dzięki pracy enzymów zawartych w ślinie.

Doświadczenie 2: doświadczenie z wykrywaniem obecności enzymów w ślinie:

- bierzemy 2 probówki,
- nalewamy do nich trochę wody i dosypujemy maki ziemniaczanej, mieszamy,
- do jednej chętny uczeń dodaje śliny (pluje) dokładnie miesza,
- pozostawiamy na 15 minut,
- po 15 minutach dodajemy roztworu jodyny,
- tam, gdzie jest ślina będzie bez zmian – brązowa mieszanina – bo nie ma skrobi (już została strawiona) a tam gdzie śliny nie było, będzie kolor niebieski.

Nauczyciel: Spróbujmy teraz znaleźć jakieś przykłady z waszego codziennego życia, które będą potwierdzeniem poznanych zjawisk.

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Uczniowie podają przykłady, a następnie nauczyciel uzupełnia przykłady uczniów lub modeluje dialog. Jest również czas na odesłanie uczniów do artykułów w miniSieciWWW (opcja dla uczniów gimnazjum).

GLOSARIUSZ – lista słów wprowadzonych w TUTORIALU w języku angielskim

biokatalizator	biocatalyst
enzym	enzyme
przemiana materii	metabolism
trawienie	digestion